

# Ars semiotica

Greimas teigė semiotinę Guy de Maupassant'o novelės *Du draugai* analizę pavadinęs praktinėmis pratybomis ne iš kuklumo, bet žymėdamas metodologinę prieigą. Praėjus keturiems dešimtmečiams nuo šios studijos išleidimo, pasirodė nemaža bandymų aprašyti estetinių diskursų (literatūrinių, vizualinių, muzikinių ir t. t.) prasminę sandarą. Lietuvos semiotinių tyrimų lauke iki šiol vyravo literatūros semiotika. Šiuo *Semiotikos* sąsiuvinio atsigręžiamoje ir į kitas estetiškas raiškas. Tokią kryptį Greimas buvo nubrėžęs esė *Apie netobulumą*.

Vienas iš Greimo mokinių, bandantis perprasti įvairius estetiškus objektus, yra danų semiotikas Peras Aage Brandtas. Savo interviu *Semiotikai* jis kalba apie muziką, poeziją ir matematiką kaip apie lygiaverčius reikšminius laukus. Poeziją Brandtas laiko semiotine laboratorija arba veikiančia kalba, leidžiančia patirti, kas vyksta, kai tekstas gimsta ir įgyja formą. Muzika, pasak jo, esanti pati seniausia iš žmogiškųjų semiotikų. Šokis, daina, garsiniai šūksniai esą ankstesni už kalbą, o tikrinių vardų skambesys – ankstesnis už jų prasmę. Savo pamatiniu kontekstualumu muzika artima plastinei semiotikai.

Vizualinės semiotikos sėkla, paskleista Greimo ir jo mokinių, Lietuvoje jau išleido daigus (Gintautės Žemaitytės, Monikos Saukaitės tyrimai). Šiame *Semiotikos* sąsiuvinyje jai atstovauja VDA doktoranto Edvardo Kavarsko analizė. Vienas iš prestižinio gėrimo pakuotės kūrėjų aptaria objekto skleidžiamas prasmės semiotiniu požiūriu. Analizės intrigą palaiko objekto gaminimo ir suvokimo perspektyvų sankryža. Techniniai dizainerio sprendimai (šrifto, geometrinių figūrų, spalvos parinkimas, tekstūra) interpretuojami

kaip prasminiai žingsniai. Plastinę analizę pratęsia diskurso figūrų atpažinimas. Aptariami socialiniai „tauriųjų“ gėrimų vartojimo pokyčiai, mados permainos.

Muzikos semiotiką Lietuvoje skleidžia Greimo pasekėjo Eero Tarasti mokiniai. Muzikai jie taiko literatūros semiotikoje išbandytus instrumentus: bando atpažinti diskursinio lygmens „figūras“, naratyvines programas, modalumus, aptarinėja muzikinės išraiškos „semas“. Tokia prieiga grindžiama pirmiausia muzikos sakytojo (kompozitoriaus) požiūriu. Analizės atspara dažniausiai tapta muzikos partitūros. Tačiau galima kelti klausimą ir muzikos suvokimo požiūriu: ką muzikiniai garsai sako klausytojo ausiai, kokias reikšmes jie skelbia. Šiuo keliu eina Agnė Gecevičiūtė, užsimojusi pateikti progresyviojo roko grupės „Emerson, Lake & Palmer“ kompozicijos *The Barbarian* semiotinę analizę.

Semiotikų supratimu, reikšmė atsiskleidžia ne pavieniuose išraiškos ar turinio elementuose, o jų santykyje. Muzikiniai garsai, skirtingai nei triukšmai, nurodo ne išorinį savo šaltinį, o kitus muzikinius garsus (tonus). Prasminiai efektai randasi iš juslinio išraiškos skirtumų suvokimo. Tai leidžia straipsnio autorei išryškinti plastinę muzikinio diskurso matmenį – panašiai kaip tai daroma analizuojant vizualinius diskursus. Detaliai aptardama dinamikos, ritmo, tempo, garsų aukščio ir trukmės, tembro priešpriešas, tyrėja atskleidžia nefigūratyvią analizuojamo teksto reikšmės struktūrą.

Semisimbolinį išraiškos ir turinio plotmės santykį Greimas laikė esmine poetinio (estetinio) diskurso ypatybe. Straipsnio autorė įžvelgia išraiškos plotmės priešpriešų statika *vs* nuokrypis, akcentuotumas *vs* neakcentuotumas atitikmenis turinį apibūdinančioje kategorijoje užtikrintumas *vs* nestabilumas.

Į analizę netiesiogiai įtraukiamas ir diskursinis muzikinio teksto lygmuo. Kaip atlikėjai (nors šis terminas nevertojamas) aptariami keturi muziką grojantys instrumentai, nagrinėjamas jų „dialogas“, mėgdžiojimas, „kova dėl dominavimo“. Turinio plotmėje tai siejama su „agresyvumu“, „veržimusi į priekį“, „išsilaisvinimu“ ir galiausiai su „susitaikymu“.

Straipsnio pabaigoje nuo imanentinės analizės pereinama prie intertekstinio santykio su Bėlos Bartoko hipertekstu aptarimo. Abiejų kūrinių plastinės išraiškos siejamos su barbariškumu ir sveltimumo vertėmis. Pasak straipsnio autorės, progresyviojo roko

grupės muzikantai, permąstydami savo santykį su „aukštąja“ kultūra, klasikinės muzikos taisyklių laužytojo kūrinį dar kiek „palažo“.

Detalus žodinis išraiškos lygmens aprašymas neįpratusiam prie tokios rūšies semiotinių analizių skaitytojui gali pasirodyti monotoniškas ir nuobodokas. Tačiau elektroninis straipsnio pavidalas leidžia teorinius išvedžiojimus palyginti su gyva muzika. Muzikos garsai pirmą kartą pasigirsta mūsų *Semiotikoje!*

Greimas santūriai vertino semiotines literatūrinių esė puošmenas. Jis sąmoningai pasirinko „senstelėjusią“ Maupassant'o novelę, kad išlaikytų kritinį nuotolį nuo nagrinėjamo objekto. Kertiniu mokslinės analizės principu jis laikė ėjimą nuo žinomo dalyko prie nežinomo, nuo paprastesnio prie sudėtingesnio. O madingų sudėtingų tekstų nagrinėjimas, jo manymu, neleidžia įrodyti naudojamo metodo vertės ir dažniausiai tėra semiotinio rašymo regimybė.

Gyčio Norvilo knyga *Išlydžių zonos*, kurioje eilėraščiai kaitaliojami su grafikos dariniais, yra kaip tik toks nuosekliai semiotinei analizei neįkandamas tekstas. Poetinei šio teksto semiotikai reikėtų išsamios studijos. Kęstučio Nastopkos straipsnio užmojis gerokai kuklesnis – paryškinti kelias galimas semiotinio knygos skaitymo kryptis. Keliais parinktais pavyzdžiais atkreipiamas dėmesys į eilėraščių ir „paišų“ poetinės kalbos sąveiką, ryškinamos platinės ir semantinės šių tekstų opozicijos. Naratyvinio lygmens nuorodos pristatomos citatomis, vertomis detalesnės ir kruopštesnės analizės. Aptariant poetinę Norvilo mitologiją primenami trys reprezentatyvūs jos pavidalai: vandens, vaikystės ir sporto mitai. Imanentinės analizės ribos peržengiamos ryškinant poleminį knygos matmenį – santykį su kitų poetų „privatizuotomis“ teritorijomis ir žaidimą literatūrinėmis kaukėmis. Suvokdamas savo analitinių pastangų nepakankamumą šio straipsnio autorius džiaugsis, jei jos ras atgarsį supratingesnių skaitytojų galvose.

Heidi Toelle's straipsnyje nuo estetikos pakrypstama į etiką. 22 arabų leksemų, kuriomis apibūdinama meilė, analizę, pateiktą pirmajame straipsnio variante, išspausdintame žurnale *Metai*, tyrėja papildo įvairiais senųjų autorių pasakojimais. Šiame straipsnyje leksemų aprašymas pratęsiamas loginiame-semantiniame lygmenyje, apibendrintame keturiais semiotiniais kvadratais. Leksemos, žyminčios skirtingus jausmo intensyvumo laipsnius, veda nuo

aistrą tramdančio proto viešpatystės prie proto pralaimėjimo ir aistros pergalės, nuo socialinės prie individualios moralės, nuo visuomeninio bendravimo prie atsiskyrimo.

Praėjusiame *Semiotikos* sąsiuvinyje Heidi Toelle parodė, kaip skirtingi meilės įvardijimai veikia vienoje astringoje *Tūkstančio ir vienos nakties* pasakoje. Jeigu kas sumanytų patyrinėti semantinį meilės lauką lietuvių tekstuose, arabų pavyzdys būtų patikimas orientyras.

*Semiotika* laukia naujų autorių ir naujų semiotinių siužetų.

Kęstutis Nastopka